

S Z E M L E

Bibliothek — Bibliothekar — Bibliothekswissenschaft. Festschrift Joris VORSTIUS zum 60. Geburtstag dargebracht. Leipzig, 1954. O. Harassowitz. 440 l.

Joris VORSTIUSnak, a könyvtártudomány kiváló német művelőjének 60. születésnapja alkalmából tanítványai, tisztelői emlékkönyvet adtak ki. A mű szerkesztői a gazdag tartalmú kötet címéül VORSTIUS egy korábbi jelentős tanulmányának címét választották.

A tanulmányok a bibliográfia és tudományelmélet, a könyvtárigazgatás és könyvtári gyakorlat, valamint a könyv- és könyvtártörténet egyes problémáival foglalkoznak. A szerzők arra törekedtek, hogy az igen változatos tartalmú és szemléletű tanulmányokat valamilyen következetesen tekintetbe vett szempont segítségével egységbe foglalják. Ezt — ha bizonyos mértékig külsőlegesen is — azáltal érték el, hogy a tárgyalt problémák mindegyike kapcsolódik az ünnepelt egy korábbi értekezésében felvetett gondolat-hoz. A kötet mintegy 30 tanulmányának szerzői között a szakirodalom német kitérnő-ségein, Georg LEYHEN, Hans ROLOFFON, Wilhelm FUCHSON stb. kívül ott találjuk a könyvtártudomány bolgár, csehszlovák, holland és osztrák művelőit is. Az ismertetés messze túlhaladná a számára szabott keretet, ha valamennyivel foglalkoznánk. Így csak néhány különlegesen érdekes kérdést felvető, bennünket közelebről érdeklő tanulmány ismer-tetésére szorítkozunk.

A bibliográfiával és tudományelmélettel foglalkozó tanulmányok között figyelmet érdemel Todor BOBOV, a bolgár bibliográfiai intézet igazgatójának tanulmánya: *Die primäre Nationalbibliographie Bulgariens*. Ez a tanulmány a bolgár nemzeti bibliográfia, a *Bölgarszki Knigopisz* létrejöttével, fejlődésével és jelen problémáival foglalkozik, és szá-munkra is sok érdekes, tanulságos adatot közöl. Igen figyelemreméltó Frits DONKER-DUYVIS, a FID főtitkárának írása az *Index bibliographicus* nemzetközi jelentőségéről. A tanulmány többek között felhívja a figyelmet a bibliográfiai nyilvántartás nagy jelentő-ségére, különösen az alkalmazott természettudományok területén. A referáló folyóiratok nem ismertetik az általuk figyelt folyóiratok valamennyi cikkét, — minden folyóiratból évente átlag csak 18 cikket, — és ez a tudományos kutatást és a műszaki fejlődést azért is gátolja, mert sokan olyan problémákkal is foglalkoznak, amelyek megoldását a szakiroda-lom korábban már közölte. Így a szabadalmi hivatalok, amelyek a szabadalmazás céljából benyújtott találmányokat az előzetes közlés szempontjából átvizsgálják, a benyújtott találmányok mintegy 50%-át visszautasítják, mivel azokat más már előzőleg közölte.

Wilhelm FUCHS professzor, a mintaszerű általános jogtudományi bibliográfia tudós szerzője, Eduard SPRANGER: *Die Einheit der Wissenschaft; ein Problem* c. művével vitázva a tőle ismert erudícióval vizsgálja a tudományok osztályozásával, a tudomány egyes ágainak rendszerezésével foglalkozó elméleteket, amelyek PETZHOLDT: *Bibliotheca bibliographica*-ja óta a bibliográfia és osztályozás során alkalmazást nyertek.

A német könyvtártudomány kiváló képviselője, Georg LEYH arról értekezik, mennyiben önálló tudomány a bibliográfia. Mértéktartó logikával tiltakozik mind a

bibliográfia és a könyvtártudomány túlbecsülése, mind pedig lebecsülése ellen. Végső következtetése mindenképpen helytálló: akár tudománynak nevezzük a bibliográfiát, akár nem, az bizonyos, hogy megbecsülést érdemel és saját történettel rendelkezik.

Günther REINHARDT az annotáció jelentőségéről írt alapos és kimerítő értekezést; Franz Anselm SCHMITT, a bibliográfiaelmélet egyik legérdekesebb problémájával, a szokástól eltérő szempontok szerint összeállított bibliográfiák egy fajtájával foglalkozik, *Stoff und Motiv in der deutschen Literatur. Gedanken zu einer neuen Bibliographie* c. tanulmányában.

A könyvtárigazgatás és könyvtári gyakorlat kérdéseivel foglalkozó tanulmányok is igen változatos tartalmúak. Hugo ALKER tanulmánya a bécsi egyetemi könyvtár szakcatalógusának fejlődésével ismerteti meg. Helmut MOGK a lipcei egyetemi könyvtár szisztematikus tárgyszókatálógusát ismerteti, és tapasztalatai alapján — eléggé vitatható módon — a szisztematikus tárgyszókatálógusnak a fogalmi tárgyszókatálógus feletti előnyeit fejtegeti.

Horst KUNZE tanulmányának tárgya a dokumentáció és a tudományos könyvtárak közötti kapcsolatok kérdése. Kifejti, hogy még az újabb könyvtártudományi irodalom is elhanyagolja a dokumentáció kérdéseit. Felsorolja a könyvtárosok érveit a dokumentációval, mint önálló tevékenységgel szemben: a dokumentáció fogalmi tisztázását maguk a dokumentalisták is elmulasztották eddig; a dokumentalisták úgyszólván szektás szakmai sovinizmust mutatnak, az ún. dokumentációs központok fogalmából kizárták a könyvtárakat, s végül a dokumentáció és a tizedes osztályozás közötti szerves kapcsolat egyes dokumentalistáknak ahhoz a törekvéséhez vezetett, hogy a tizedes osztályozást az egyedül üdvözítő könyvtári szakrendnek tekintsék.

Heinrich ROLOFF a központi katalógus elméletéről írt az emlékkönyv számára igen alapos rendszerező tanulmányt.

Tanulságos még GANS professzornak az osztrák könyvtárak főfelügyelőjének rövid beszámolója az osztrák könyvtárosképzés problémáiról. Megállapítja, hogy a gyakorlati képzés magának a könyvtárnak a feladata. Ez a megállapítás, úgy gondolom, sokat vitatott könyvtárosképzésünk nem egy érzékeny pontját is érinti. Ugyanez a tanulmány a könyvtárosok számára elengedhetetlen elméleti ismeretek egyetemi oktatását követeli. Nyilvánvaló, hogy e téren egy lépéssel előbbre vagyunk osztrák kollégáinknál.

E részben még figyelmet érdemel Willi GÖBER professzornak, a berlini egyetemi könyvtár igazgatójának terjedelmes tanulmánya az egyetemi könyvtári hálózat problémáiról. Függeléként közli a berlini egyetem kari, intézeti és szemináriumi könyvtárainak használati szabályzatát. Ernst RÜCKERT kimerítően ismerteti a Deutsche Bücherei tájékoztató tevékenységét.

Az emlékkönyv harmadik részének tanulmányai könyv- és könyvtártörténeti tárgyúak, és főleg a német könyv- és könyvtártörténet egyes korszakaival foglalkoznak. Az irodalomtörténet művelői számára is újat mond Karl BULLING tanulmánya GOETHE és Johann Samuel ERSCH könyvtári terveiről. Újabb adatokat közöl GOETHENEK egy központi címjegyzék létesítésére vonatkozó terveiről is. Eugen PAUNEL tanulmánya GRILLPARZERT mint könyvtárost mutatja be.

VORSTIUS könyvtártörténeti, könyvtártudományi, bibliográfiai tevékenysége jól ismert hazánkban is. Mulasztásnak érezzük, hogy a bolgár és cseh-szlovák kollégák értekezései mellett nem találjuk a kötetben magyar szerző munkáját. VORSTIUS valamelyik művéhez kapcsolódva alkalom lett volna ez, részint VORSTIUS iránt érzett tiszteletünk méltó kifejezésére, részint arra, hogy valamelyik általános érdeklődésre számot tartó, sajátos magyar könyvtártudományi problémára felhívjuk a figyelmet.

Józef Korpała: Abriss der Geschichte der Bibliographie in Polen.

(Zarys dziejów bibliografii w Polsce.) Übers. von Hildegard ZIMMERMANN. Leipzig 1957, Harrassowitz, 258 l., 12 t. (Bibliothekswissenschaftliche Arbeiten aus der Sowjetunion und den Ländern der Volksdemokratie in deutscher Übersetzung. Reihe : B. Band : 2.)

A lengyel bibliográfia történéskének e jelentős műve Wroclaw-ban hagyta el a sajtót, az 1953. évben. Német nyelven való megjelentetéséről a berlini Bibliothekskommission für Publikationen und Ausbildungsfragen gondoskodott. Ez a szerv az NDK felsőoktatási államtitkársága mellett működik.

Fontosnak tartjuk ezt a tényt előrebecsátani, mert jelentős tanulsággal szolgál. Mindenekelőtt szögezzük le, hogy egy közép-kelet európai állam, a népi demokráciák közül elsőként törte át ezzel a munkával nyelvi elszigeteltségének korlátait, és elsőként jelentkezett magas, tudományos szinten bibliográfia-történetével a világ színe előtt.

A szerző szerényen „áttekintésnek” mondja könyvét. Ez azonban jóval több ennél : a lengyel bibliográfia részletes története.

A kezdetek itt is a középkori kolostorok és egyházi intézmények könyvtárjegyzékeire vezethetők vissza. Ilyen korai emlék például egy 1110-ből fennmaradt lajstrom, amely 52 kódeket sorol fel a krakkói Dóm-könyvtárból.

Jóllehet a könyvnyomtatás, Kasper STRAUBE munkássága nyomán már 1473-ban megindult Krakkóban, az első nyomtatott könyvkereskedői katalógusok csak a XVII. sz. végén tűnnek fel Danzigban, a Hanza-városban. A „legelső” lengyel bibliográfus 1625-ben jelentkezik. Ekkor adja ki Szymon STAROWOLSKI, a polihisztor *Scriptorium Polonicorum Hekatonas* c. munkáját, amelyet 175 író alfabetikus jegyzékével egészít ki. A mű elemzése során azonban kénytelen megállapítani a szerző, hogy STAROWOLSKI műve még nem bibliográfia, hanem bibliográfiaként is használható, értékes adattár.

Polihisztorok, bibliofilek, historia litteraria-írók és irodalomtörténészek munkásságát ismerteti ezután a szerző, amely mind előkészítője, serkentője és táptalaja volt a tulajdonképpeni bibliográfia öntudatraébredésének. Ez a folyamat a XIX. sz. első felében játszódik le. Joachim LELEWEL, Józef ZAWADSKI és Adam JOCHER tevékenysége jelzi az előrehaladás útját. A század második felében kiteljesedik a fejlődés : Karol ESTREICHER megalkotja a klasszikus lengyel nemzeti könyvészetet.

A tisztán történeti szempontú tárgyalás menete ezután megtörik, amennyiben KORPAŁA számba veszi a szakkönyvészetek, sajtóbibliográfiák és bibliográfiai periodikák terén ez időszakig elért eredményeket. A fejlődés menetét a továbbiak során ismét az időrend kategóriájában tükrözi : 1900–1918-ig, 1918–1939-ig és 1939–1945-ig. Az utolsó, 16. fejezet a népi Lengyelország könyvészeti tevékenységét, bibliográfiai szervezetét ismerteti. A munkát irigyléreméltóan gazdag – és elsősorban lengyel szerzőktől származó – irodalomjegyzék, továbbá szép illusztrációs anyag zárja be.

A magyar bibliográfia történetírójának talán tanulságul szolgál, hogy a „kezdetek” megrajzolásakor tisztázottabb elméleti alapokról induljon el, s a „bibliográfiai igény” korszakonként változó gyakorlati tényezőit és elméleti háttérét világosabban rajzolja meg. Ha nem értünk is mindenben egyet KORPAŁA tárgyalás-módjával, anyag-elrendezésével, vállalkozása mindenképpen követendő példa.

A magyar bibliográfia elemző történeti monográfiáját el kell készíteni. Ez a feladat szerepel a Könyvtártudományi Bizottság munkatervében is. Ha a magyar nyelvű kötet megjelent, ezután feltétlenül meg kell ragadni a jelzett sorozatban felkínálkozó lehetőséget, hadd ismerjék meg bibliográfiai irodalmunk történetét minél szélesebb nyelvtérületen. Addig is, míg a részletes mű elkészül, az Országos Széchényi Könyvtár Bibliográfiai Osztálya feladatának érezte a külföld tájékoztatását a magyar

könyvészet múltjáról, jelenéről és fontosabb eredményeiről. A Bibliothekskommission felkérésére elkészítettünk egy rövid, kb. 1 íves összefoglalást, és tervbe vettünk egy bővebb vázlatot is, francia nyelven.

BÉLLEY PÁL

Gilbert Varet: Manuel de bibliographie philosophique. Paris 1956. Presses Univ. de France. I. Les philosophies classiques. XX, 494, V 1. II. Les sciences philosophiques. 495–1058. I. (Logos. Introduction aux études philosophiques.)

A filozófiai tájékoztatás jelenlegi könyvtári eszközei vagy kiöregedtek (mint pl. UEBERWEG kézikönyve vagy EISLER szótára), vagy nehézkesen s akkor is csak bizonytalan teljességgel használhatók (mint a kurrens filozófiai szakbibliográfiák), vagy csupán elemi szakismereteket nyújtanak (mint pl. az újabb megjelenésű általános- és szaklexikonok). Nem vitás tehát, hogy szerzőnk valósággal égető szükséglet kielégítésére vállalkozott a filozófiai kutatás múltjára és jelenére kiterjedő bibliográfiai kézikönyv megírásával. Vállalkozásának jelentőségét fokozza az a ma még jobbra csak könyvtárosok és bibliográfusok által felismert körülmény, hogy a filozófia (sok társadalmi tudományhoz és a természettudományok stagnáló ágaihoz hasonlóan) a szakmai tájékoztatás eszközeinek termelése terén messze elmaradt a rohamosan fejlődő természeti és technikai tudományok tájékoztató tevékenysége mögött. Igaz, hogy a filozófiai kutatómunkában más a szerepük a legfrissebb kutatási eredményeknek, mint pl. az atomfizikában vagy a kémiai technológiában: a filozófiai „újítások” vagy csupán átmeneti divatok (s ekkor elterjedt nem fontos a gyors tájékoztatás), vagy valóban lényeges új gondolatok, — s ekkor elterjednek bibliográfiai segédeszközök nélkül is. Mindez azonban nem téveszthet meg bennünket afelől, hogy ezek a nagy gondolatok is a filozófus mindennapi „aprómunkájából” jönnek létre, ehhez pedig a legeredetibb filozófusnak is csak hasznára válik a jó könyvtár és a jó bibliográfia.

Filozófiáról lévén szó, nem kétséges, hogy a „bibliographie philosophique” óhatatlanul „philosophie bibliographique” is egyben: akarva vagy akaratlanul, de többé-kevésbé világos kifejeződése — bibliográfiai formában — a szerző egyéni filozófiai álláspontjának, vagyis annak az „elméleti” pozíciónak, mely a jelen történelméhez való konkrét viszonyulásának visszatükröződése. Vagyis a filozófiai bibliográfia sohasem lehet — MALCLÈS finom distinkciójával élve — csupán a bibliográfus bibliográfiája (b. du bibliographe), hanem mindig a kutató bibliográfiája is (b. de l'érudit) — ez utóbbinak minden előnyével és hátrányával. Csak fokozza az itt rejlő alapnehézségeket, hogy az előttünk levő mű nem is egyszerű bibliográfia, hanem bibliográfiai kézikönyv (manuel): vagyis a bibliográfiának rövidített, azaz szelektáló, azaz — nolens-volens — ajánló formája.

Szemlénk olvasóit a műnek a könyvtáros gyakorlatában való használhatósága érdekli elsősorban, s így nem bocsátkozhatunk messzemenő elméleti fejtegetésekbe sem bibliográfiai, sem filozófiai kérdésekben. De helytelen volna ez azért is, mert szerzőnk — aki egyébként az Institut International de Philosophie által kiadott nemzetközi *Bibliographie de la Philosophie* szerkesztője — maga is önálló kötetet¹ szentelt ezeknek az elméleti kérdéseknek: érdemi vitába bocsátkozni csak a szerző össze elméleti érveinek ismeretében lesz méltányos.

Bizonyos elméleti megállapításokat azonban már most meg lehet és meg kell tennünk, pusztán a könyvtárosi gyakorlat szempontjából is. Vonatkozik ez elsősorban

¹ VARET, Gilbert: *Histoire et savoir*, introduction à la bibliographie philosophique (Thèse complémentaire, Université de Paris, 1956).

a kézikönyv szerkezetének átfogó alapelve, mellyel messzemenően egyet tudunk érteni: a történeti és szisztematikus rész ellentétének és egységének igen jelentős gondolatára. Szerzőnk bizonyára nem is sejtí, hogy az „historicité” és „logicité” kategóriáinak illetően dialektikus felfogása mennyire közeláll nem csupán a hegeli, de a marxista állásponthoz is — legalábbis e kategóriák kezelésének formális szempontjából. A gyakorló könyvtáros persze (különösen, ha nem túl sok szál fűzi a filozófiához) jobban szeretné, ha a történeti és szisztematikus kategóriák élesen, anti-dialektikusan elválnának egymástól, és ne keresztezzék folytonosan egymást: e kérdésben azonban feltétlenül szerzőnk oldalán áll az elvi igazság, s csak helyeselhetjük, hogy a filozófus elvi igényei legyőzték benne a bibliográfus praktícizmusát.

További kérdés, hogy a helyesen elgondolt formákat milyen tartalom, azaz minő alosztások és azokban milyen anyag töltik meg? Itt aztán már bőven akadnak olyan mozzanatok, amelyek miatt mind a filozófiai elméletnek, mind a könyvtárosi gyakorlatnak vitába kell bocsátkoznia a szerzővel. Nem érthetünk elsősorban egyet azzal a felfogással, hogy az újkori filozófia történetének DESCARTES és KANT a két legfőbb „inspirátora”, s hogy ezért az angol empirizmus és a XVIII. századi francia materializmus ugyanúgy csak „komplementáris” függvénye DESCARTESnek, mint ahogy a német klasszikus filozófia (s benne HEGEL!) is csupán függeléke KANT tanainak. Bár a marxista filozófiatörténész számára a történeti optikának ez az eltorzulása nagyon is figyelemre méltó tünet, de semmiképpen sem fogadható el mint objektív történeti rendszerező elv, mint *diagnózis*: véleményünk szerint szerzőnk itt igen erős engedményeket tett saját filozófiai felfogásának benső logikája javára és a történeti hűség rovására. Amennyire helyes, hogy szerzőnk nem fogadja el a polgári filozófiatörténetnek azt a konvencionális egyenletét, hogy „empirizmus + racionalizmus = kriticizmus”, annyira helytelen, hogy a régi szimplifikáció helyébe egy újabb, ugyancsak helytelen szimplifikációt állít.

A szisztematikus II. részre is kiható másik általános hibája a műnek, hogy nem határolja el pontosan: mi az a terület (földrajzi és eszmei értelemben egyaránt), amelyre ki kíván terjeszkedni. A *filozófiai bibliográfia kézikönyve* cím mindenestre azt jelzi, hogy általános, a filozófiai alkotások egész területét felölelő kézikönyvet kíván szerzőnk — ha szelektálva is — megalkotni. Hogy ez nem sikerülhetett, annak objektív oka az, hogy csupán a nyugateurópai filozófia múltjára és jelenére vonatkozó bibliográfiai előmunkálatok állanak ma még rendelkezésünkre. A másik ok szubjektív természetű: szerzőnknek az a ki nem mondott, de a gyakorlatban nagyon is alkalmazott álláspontja, hogy a filozófia fogalmát a nyugateurópai filozófiára szűkíti le. Az illetően leszűkítéshez minden szerzőnek joga van, a bibliográfiai exaktság azonban azt követeli, hogy — egyrészt — a leszűkítés elve határozottan kimondassék, másrészt pedig, hogy mindez a címben is kifejezésre jusson. Véleményünk szerint a mű pontos címe ez volna: *A nyugateurópai filozófia bibliográfiai kézikönyve*.

Nem kétséges, hogy a mű legsúlyosabb bibliográfiai fogyatékoságai ebből a forrásból erednek. Abszurd dolog pl. Franz MEHRINGET vagy G. V. PLEHANOVOT (513. l.) a *marxizmus-leninizmushoz* sorolni, de még ennél is abszurdabb idesorolni CSERNÜSEV-SZKIJT, aki még a marxizmus kategóriájába sem tartozik! Viszont megfordítva: helytelen ide nem sorolni M. CORNFORTH vagy A. SCHAFF vonatkozó műveit, melyek a marxizmus-leninizmus álláspontját képviselik (653. l.). Az ilyen természetű hibák között a legbosszantóbbat talán mégis a 742. lapon találhatjuk. Itt egy K. A. GELVETSKII (!) nevű szerzőnek (aki az indexben is így szerepel) *O cseloveke . . .* címmel 1938-ban Moszkvában megjelent művével találkozunk a *Filozófiai antropológia* kategóriájában; az impreszumot még francia annotáció is követi: „L’homme. L’intelligence, son éducation”. Nem kétséges, hogy Claude-Adrien HELVÉTIUS 1772-ben megjelent *De l’homme, de ses facultés et de son éducation*-jának 1938-as orosz fordításáról van szó . . .

A nem elvi eredetű hibák kevésbé súlyosak, de a bibliográfusnak mégis zokon kell vennie őket, mert legnagyobb részük következetlenségből ered, és pontatlanságra vezet, amire éppen a bibliográfusok igen érzékenyek. Így pl. egyes élő szerzőknél jelölve van a születési év, s az olvasó nem tudja, hogy a többieket ez miért nem illeti meg? Zavart okoznak néha az annotációk is; így pl. H. LEFÈBVRE *Descartes*-jánál (396. l.) jelölve van, hogy „Marxiste”, *Pascal*-jánál (312. l.) viszont nincs semmi megjegyzés: azt jelentené ez, hogy a szerző közben hűtlen lett volna a marxizmushoz? Avagy: HEGEL *Vorlesungen über die Geschichte der Philosophie*-ja után (14. l.) komikusan hat a „Hégélien” annotáció (még akkor is, ha posthumus kiadásról van szó).

Szelektáló bibliográfiáknál elkerülhetetlennek látszó hiba, hogy fontos művek kiesnek, jelentéktelenek viszont „bennragadnak”. Így pl. LUKÁCS *Théorie des Romans*-ja hiányzik (606. l.), viszont L. LANDGREBENEK egy 4-lapos cseh nyelvű cikke megvan (522. l.). Nem tudhatjuk, hogy az ilyen kihagyások mikor a véletlen művei és mikor a pontatlan szelekció eredményei. Meg tudnánk érteni pl. (sőt akár helyeselni is tudnók), ha szerzőnk ORTEGÁVAL, EVOLÁVAL együtt SPENGLER műveit is mellőznék, mint a prefasizmus vagy fasizmus tudománytalan termékeit. De nem ezt teszi, hanem: az *Unter-gang des Abendlandes*-t kihagyja, viszont SPENGLER egyéb műveit csöstül közli, nem szólva Franz BÖHM *Anti-Cartesianismus*-áról (396. l.), amely a hivatalos náciizmus leg-silányabb terméke!

Tudjuk, hogy a szisztematikus részben különösen nehéz eleget tenni a pontos kategorizálás követelményeinek. De pl. — egy kissé gondosabb autopszia után — LEFÈBVRE logikájának (501. l.) a jelenkori logikához, LUKÁCS *Zerstörung*-jának (uo.) feltétlenül a XIX–XX. századi német filozófia történetéhez kellett volna kerülnie, nemkülönben R. ODEBRECHT művének (590. l.) a fenomenológiai esztétika kategóriájába. És végül még egy „kategoriális” megjegyzést. Lehet, hogy szerzőnk csupán „pour épater le classificateur petit-bourgeois” rakta be A. CAMUS *La peste* című regényét az „Erőszak, háború, ellenállás stb.” kategóriájába (815. l.); mégis úgy gondoljuk, hogy ez akkor sem más, mint a *μετάβασις εἰς ἄλλο γένος* néven jólismert klasszikus logikai botlás!

A könyvtárosnak meg kell azt is jegyeznie, hogy az írás- és sajtóhibák száma nagyobb a bibliográfiai kiadványok átlagánál, különösen a nem-francia nyelvű szövegekben (pl. FLAKENHEIM FALCKENHEIM helyett, szövegben és indexben egyaránt).

Összegezve kritikai áttekintésünket: helytelen képet adnánk a műről, ha bőven fakadó kifogásaink miatt alábecsülnénk gyakorlati használhatóságát és elméleti érdekességét. Különös tekintettel a filozófiai dokumentáció szegényes voltára, már magát a vállalkozást is meg kell becsülnünk. Bár — mint kifejtettük — VARET műve sok tekintetben csupán *regionális* szakk bibliográfia, — mégis egy lépés előre a valóban *internacionális* bibliográfia távoli eszményképe felé.

MÁTRAI LÁSZLÓ

A Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárának Évkönyve, 1956. Debrecen, Felsőoktatási Jegyzetellátó Váll. soksz. Bp. 1957. 299, [2] l. 13 t.

1953 óta hetedízben nyertünk betekintést a Debreceni Egyetemi Könyvtár munkájába. Mind a hét alkalom a könyvtár munkatársainak szorgalmas alkotótevékenységét bizonyítja. A megjelent hét kötet érdeme több könyvtárügyi és könyvtártani kérdés korszerű, elmélyült felvetése, könyv- és könyvtártörténetünk eddig ismeretlen részleteinek helyes megvilágítása, érdeklődést felkeltő források közlése, bibliográfiák közreadása. Az évkönyvsorozatban mindaddig 35 tanulmány jelent meg. Ezek közül

a könyvtárügy és a könyvtárak elvi, ill. gyakorlati kérdéseivel 18, történeti tárgyakkal 12 tanulmány foglalkozott. Bibliográfiát két ízben közöltek.

Az évkönyvsorozat hetedik kötetében ismét megtaláljuk a könyvtár évi jelentését, melyet 4 tanulmány követ.

Az évi jelentés rendszerében és módszerében a korábbiakat követi. Beszámol a könyvtár 1956. évi egészséges fejlődéséről, munkájáról és megoldandó problémáiról. Közli az évi összesítő statisztikai adatokat, megjelölve a tervezett és elvégzett munkát; majd a könyvtár személyi híreit, a munkatársak tudományos tevékenységét és a szakmai oktatás ügyeit veszi számba. Végül a könyvtár épületének és felszerelésének híreivel zárja a jelentést.

Az évkönyv első tanulmánya CSÜRY István: *A könyvtár, mint a bibliográfia-készítés műhelye* c. értekezése. Amint a cím is mutatja, CSÜRY tanulmányában a könyvtár és a bibliográfia viszonyát elemzi. Felvetett kérdései: „... a tudományos munkamegosztás mai fejlettsége mellett könyvtári feladat-e egyáltalán a bibliográfiaszerkesztés? Ha az, milyen mértékben, ha pedig nem az, hogyan oldható meg a kétféle kétségtelenül szükséges kooperációja?” (25. l.) A könyvtár gyakorlati tevékenységét és a bibliográfiaszerkesztés módszereit vizsgálva arra a következtetésre jut, hogy „... közös létalapjuk (a könyv), lényeges egyezést mutató társadalmi funkciójuk és egyes főbb munkamódszereik rokonsága lehetővé, sőt szükségessé teszi együttműködésüket.” (38. l.) Ennek eldöntése után foglalkozik a szerző a második kérdéssel, a kooperáció lehetséges formáival. Ennek során a különválás, ill. együttműködés eshetőségeit analizálja a könyvtár és a bibliográfia szempontjából. Végül konklúziója, hogy „... a bibliográfiaszerkesztés önálló feladat, amely a könyvtárhasználat kedvező — és szervezetileg is biztosítandó — feltételeinek birtokában végezhető kellő eredményességgel.” (47. l.) Ezért „... az elvi alapok tisztázására, a helyzet és a feladatok tudományos felmérésére, a szervezet és a munkálatok megtervezésére hivatott szakemberekből álló bibliográfiai tanács létrehozását tartjuk szükségesnek.” (49. l.) Végül azzal fejezi be fejtegetéseit, hogy egy bibliográfiai központot kell létrehozni. „Ezt a szervezet — mondja CSÜRY — a bibliográfia ügyének önállóságán örkölni tudó, könyvtártól és könyvtáraktól független, szakmai felügyeleti jogkörrel felruházott, érdemi bibliográfiai munkát nem végző kis létszámú központként képzeljük el, amely a létesítendő bibliográfiai tanács operatív szerve volna.” (50. l.)

A tanulmány érdeme, — amellet hogy sokszempontú vizsgálatai elvileg helyes eredményhez vezetnek, amelynek gyakorlati megoldását lehetségesnek tartjuk, — hogy a bibliográfia fogalmának eddig vitatott és megoldatlan kérdéseit veti fel, s nagyrészt helyes magyarázatokat adja. Nem hagyhatjuk azonban figyelmen kívül a tanulmányt az azt a hiányát, hogy noha helyesen mérlegeli a bibliográfia és dokumentáció funkcióbeli különbségét, nem világít rá legsajátosabb tulajdonságára, a tempó-különbségre.

A dolgozat második részét a szerző a szervezeti kérdések elemzésének szenteli. Az általa javasolt szervek hasonló formában már hosszabb ideje teljesítik funkciójukat. A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtártudományi Bizottságának Bibliográfiai Albizottsága a tudományos igényű bibliográfiák, a Könyvtárügyi Tanács Bibliográfiai Szakbizottsága az ajánló és egyéb népszerűsítő bibliográfiák szervezeti és módszerei kérdéseit, ügyeit intézik. A dolgozatban ezekről nem esik szó, jóllehet 1956-ban már mindkét szerv működött. — Nem hisszük továbbá, hogy a szerző csak „hatnál kevesebb” jó felkészültségű, „a kor színvonalán álló, tervezésre és irányításra alkalmas” bibliográfust ismerne. (48. l.) BANNER Jánoson, BENKŐ Lorándon, LŐRINCZE Lajoson és I. TÓTH Zoltán közvetlen munkatársain kívül nincs bibliográfusunk? Könyvtárainkban nem lenne bibliográfus?

Ismételten hangsúlyozzuk: a cikk erénye, hogy a bibliográfia és a könyvtár-tudomány területén olyan *elvi vitákat* követel, amelyek eredménye a vélemények dzsun-gelében eligazít, és munkánk korszerű intézésében segítségünkre lesz.

Az évkönyv következő tanulmánya EMBER Ernő: *A debreceni időszaki sajtó, 1867–1900*. II. rész. (Befejező közlemény.) Az 1955-ben megjelent rész folytatása. Igen alapos munkával gyűjtötte össze a helyismereti kutatásokhoz bő anyagot nyújtó korabeli debreceni periodikákat. A szerkesztők és munkatársak közlésével, felkutatásával nemcsak a sajtótörténet, hanem a történeti kutatás és az irodalomtörténet egyaránt hasznos forrásának bizonyul.

KISS Sándor: *Magyar történeti tárgyú kéziratok a Tiszántúli Református Egyház-kerület Nagykönyvtárában* c. munkája a következő dolgozat. A tárgyalt anyagot KISS Sándor kronológiakusan, ezen belül betűrendben közli. A gyűjtést szorgalmas, körültekintő munka előzte meg. A Kollégiumi Könyvtár magyar történeti tárgyú rejtett kincseit és ezek bejegyzéseit ismerjük meg az 1800-as évek végéig. Amennyiben eddig ismeretlen szerző kéziratát közli, rövid életrajz egészíti ki az annotációt. Ugyancsak érdeme a dolgozatnak, hogy az ismertetett kézirat kiadásait közli. Kár, hogy a possessor megjelölését mellőzi.

Az évkönyv utolsó dolgozata HANKISS János: *A zenemű címe. — A „kis programzene” természetrajzához* c. munkája. Az óriási apparátussal megírt tanulmányban a kis programzene opusainak címadását elemzi a szerző. 3000 kotta címlapjának analíziséből szűri le eredményét, amely szerint a cím „ihletforrása” lehet az irodalom, a hangulat, a természet, tér és idő, gondolat és munka, a többi művészet stb. A dolgozat túlzottan terjedelmes (60 lapnyi szöveg és 50 lap jegyzetanyag).

A kötet tanulmányainak sora megszakad a 297. lapon, s a következő lap zárszó-ként közli az évkönyv nekrológiáját. Debrecenben nem adják már ki ilyen formában az évkönyvet, amely könyvtáriügyünk, szakmai fejlődésünk szempontjából oly sokat jelentett. Úgy hisszük, egy létező, egészséges kezdeményezésből fakadt évkönyvsorozat, mely előállítási módja szerint is szűkebb körre volt szabva, nem szabad bizonytalan lehetőségek miatt feladni. Az utolsó kötet sokszorosítása mintaszerű. Papírja kifogás-talan, a szöveg könnyen olvasható, mellékletei élvezhető.

Továbbra is várjuk a Debreceni Egyetemi Könyvtár évkönyveit a megszokott alapos, elmélyült tanulmányokkal, forráspublikációkkal és a könyvtártörténet szempontjából fontos évi jelentésekkel.

LÉCES KÁROLY

A történeti statisztika forrásai. Szerkesztette KOVACSICS József. Bp. 1957. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 460 l. 6 tábl., 7 térk., 3 fényk. (A Központi Statisztikai Hivatal és az Országos Levéltár kiadványa.)

A szép kiállítású, testes kötet szakirodalmunk értékes gyarapodása. A történet-írás szempontjából öröndetes, hogy a mű módszertani tájékoztatást nyújt a történeti statisztika magyar forrásanyagának értékeléséről, s ugyanakkor a példaként feltárt adatokkal megkönnyíti az elsődleges kutatómunkát. A magyar történészek kétségtelen haszonnal fogják forgatni azokat az alapos tanulmányokat, amelyek a dicális összeírások, dézsmajegyzékek, urbáriumok, az 1715–1720, 1784–1785 és 1828 évi összeírások, a MÁRIA TERÉZIA-féle urbérrendezés és az erdélyi összeírások szinte matematikailag pontos adatai segítségével nyújtanak támogatást a XVI–XIX. századi magyar történelem kutatóinak. A tanulmányok kitűnő jellegzetessége, hogy a statisztikai adatanyag keletkezésének, forrásértékének ismertetése mellett elmélyülő elemzést adnak az anyag gazdaság- és társadalomtörténeti jelentőségét illetően. Ezzel is a történeti kutatómunka kezdeti nehézségeinek áthidalására törekszenek.

A könyvtári munkában a kötet több szempontból bizonyulhat értékes segéd-eszköznek :

1. a tájékoztató munkában a magyar történeti statisztikai kérdések megoldása területén elsődleges segédeszközként használható, s bizonyos fokig mentesít a régebbi történeti statisztikai irodalom forgatása alól. Erre elsősorban alkalmasak a történeti statisztikai táblázatok, amelyek modern összesítést adnak a tanulmányokban tárgyalt forrásanyag országos és helyi, elsősorban demográfiai adatairól. A tanulmányok a kérdésben tájékozatlanabb könyvtárost is eligazítják a forrásértékelés kényes területén.

2. A bibliográfiai fejezet a levéltári anyag leltári feldolgozásait ismerteti, majd — későbbi rendszerezést és bővítést ígérve — a budapesti nagykönyvtárak vonatkozó kéziratok anyagára tér ki, ill. megadja az alapvető nyomtatott irodalmat.

Ezen a téren az Egyetemi Könyvtár kéziratok anyagából hiányolható a Liptó megyei Likava 1687. évi urbáriuma (B. 76. jelzet), valamint — inkább statisztikatörténeti szempontból — HENFNER János pesti egyetemi tanár 1845/46. tanévi, magyar nyelven ekkor első ízben tartott statisztikai előadásainak kézírata (B. 114. jelzet).

3. Jól használható — s egyúttal más tudományzakok számára is követendő példakép — a kötet végén található terminológiai szakszótár.

A mű általában szép példája a határtudományok gyümölcsöző együttműködésének.

TÓTH ANDRÁS

Nagy László: A Veszprém megyei hírlapok és folyóiratok bibliográfiája. 1820—1956. Veszprém, 1957, Veszprém Megyei Könyvtár, 170 l. 1 térk. (Veszprémi könyvek 2.)

Nem hisszük, hogy túlzás volna, ha megállapítjuk, hogy a megyei könyvtárakban az e folyóirat múlt évfolyamában megjelent egyik cikk nyomán megindult tudományos, főleg helytörténeti kutatómunka legjelentősebb eredménye eddig a két nyomtatásban megjelent megyei hírlapbibliográfia. Az elsőt, KELLNER Bélának a Somogy megyei lapokról megjelent összeállítását a *Magyar Könyvszemle* ezévi 1. számában ismertettük, a második most jelent meg NAGY László feldolgozásában Veszprém megye sajtójáról.

Magyarországon a hírlapok és folyóiratok gyűjtése terén korábban történt meg az első kezdeményezés, mint a legtöbb más országban. Az 1884-ben SZINNYEI József által alapított Országos Hírlapkönyvtárt — amely jelenleg mint az Országos Széchényi Könyvtár Híriaptára működik, — csak néhány nagy állam könyvtára előzte meg. SZINNYEI eredeti terve azonban máig sem valósult meg teljesen. Nemcsak azért, mert az alapítás óta elmúlt évtizedekben a Hírlaptár kellő támogatás híján sohasem tudta megteremteni értékes, de gyorsan romló anyaga konzerválásának két legfőbb feltételét : elegendő raktárhelyet és elegendő fedezetet a hírlapok kötésére és javítására, — hanem azért sem, mert SZINNYEI az országos hírlapgyűjteményt regionális, megyei és esetleg városi gyűjtemények hálózatával akarta körülbástyázni. Az utóbbiak lettek volna az Országos Hírlaptár tartalékai, és amellet a helyi kutatók számára közvetlenül rendelkezésre álltak volna. Tehát a gyakorlati, gazdasági és közigazgatási, meg a helyi politikai életben oly gyakran szükséges betekintésért egy-egy régi újságba nem kellene a fővárosba utazni —, ezenkívül a helyi hírlaptárak a vidéki városok kutatói (elsősorban tanárok, tanítók) számára önként adódó tudományos központot jelentettek volna.

A helyzeten változtatott az 1952-ben bevezetett új kötelezpéldányrendszer és az 1956-i könyvtári törvény. A Debreceni Egyetemi Könyvtárban lehetővé vált egy második országos hírlapgyűjtemény létrehozása. De a feladat nagyobbik része, a helyi sajtótermékek gyűjtése kisebb regionális körzetekben, a felszabadulás óta nagy utat megtett megyei könyvtárak feladata maradt. Amilyen mértékben fokozzák megyei könyvtáraink a saját

munkájukkal szemben támasztott tudományos igényeket, — olyan mértékben terjed az a felismerés, hogy a megye területén megjelenő időszaki sajtótermékek gyűjtése és megőrzése, majd idővel elsődleges tudományos feldolgozásuk a legsajátabb munkakörükbe vág.

NAGY László veszprémi hírlapbibliográfiájának két nagy érdeme a teljességre való szívós törekvés és a címléírások részletessége, nagy filológiai pontossága. A mai és a történelmi megye területén megjelent hírlapokon kívül felveszi azokat is, amelyek máshol jelentek meg, ha Veszprém megyei vonatkozásúak. A megye összes időszaki sajtótermékeinek számát és megoszlását leleményes grafikus megoldással is szemlélteti a könyvtárban csak egyetlen szám hiányzik is, NAGY László megmondja, melyik Veszprém megyei könyvtárban található. Az átvizsgált 9 könyvtár állományát egy-egy címnél egyébként az évfolyamokig menő pontossággal közli. Címléírásaiban az egyes adatcsoportok nem kezdődnek új bekezdéssel, mint KELLNERNél, de az áttekintést a dőlt betűk ügyes alkalmazásával biztosítja, a nyomtatás külső képe pedig így talán tetszetősebb is. Egyáltalán, az előállító Győr—Sopronmegyei Nyomda V. pontos és amellet csinos munkáját ugyanaz az elismerés illeti meg, mint a somogyi hírlapbibliográfia nyomtatóját.

A címléírások filológiai pontosságára tudatosan törekszik a szerző. Ahol az anyag hiányos, vagy ahol az újság maga nem közöl minden adatot magáról, ott gondosan felhasználja a rendelkezésre álló irodalmat is, és megindokolja, hogy ellentmondó adatok esetén miért döntött az egyik vagy a másik mellett. A helytörténeti kutatás érdekeit szem előtt tartva, címléírásai különösen a személyi adatok terén részletesebbek, mint az általánosan elfogadott követelmények. Egyetlen vitatható eljárás az, amelyet NAGY a címváltozásoknál követ: mindig a közvetlenül megelőző címre utal, s így pl. a *Veszprém Megyei Népujságtól* előbb a *Veszprém Megyei Népujsághoz* vezet, csak ott találjuk meg az utalást a teljes címléírást tartalmazó *Veszprémi Népujság* felvételére. Nem mindig pontos a kiadó kezelése: előfordul, hogy NAGY a felelős kiadót tekinti kiadónak (pl. *Veszprém*). És el kellett volna tüntetni az egyébként nagyon értékes jegyzetekben néha előforduló nehézkes vagy ósdi fogalmazást (pl. a 20. l. alján).

Nem kis érdeme NAGYnak, hogy könyvét igen sokoldalú mutatókkal szerelte fel: időrendi, földrajzi és szakmutatón kívül közli a kiadók, a nyomdák és végül a lapok szerkesztésében résztvevő személyek névmutatóját. Különösen a kiadók és a nyomdák mutatója ötletes, és nagy hasznára lesz főleg a sajtótörténet és a nyomdászattörténet kutatóinak.

Legproblématisabb a szakmutató: NAGY „logikai szakrendnek” nevezi mutatója tagolását; a politikai lapok legnépesebb csoportja mellett még 16 kisebb főszakot s ezen belül alszakokat képez. A mindössze 3 címet tartalmazó „katonai lapok” csoportjával egyenrangú főszak a mező- és erdőgazdasági lapok népes és 3 alszakra tagolt csoportja. A periodikák szakrendszere megoldatlan kérdés: el kell ismerni, hogy az ETO — amelynek egy kissé módosított változatát használja immár 15 éve az Országos Széchényi Könyvtár Hírlaptára, — sem ad megfelelő megoldást a formai szempontokra (napilap, hetilap, képez lap stb.), s ezek NAGY László rendszerében is elsikkadnak. De felismeri, hogy az alcímeikben „társadalmi” jelzett lapok a második világháború előtt rendszerint politikai lapok voltak, és a napilapokat a politikai lapok csoportján belül külön megjelöli. A gyakorlati, aktuális követelményeknek is iparkodott NAGY szakrendszere eleget tenni, különösen akkor, amikor a „Balatonkultusz” periodikáit külön szakként emelte ki, ami a Balatonvidék idegenforgalmi és kulturális fejlesztésének az utóbbi időben előtérbe került problémái kapcsán bizonyára gyakorlati szolgálatot is fog tenni.

Nyilas Márta: Arany János Budapestje. Arany János halálának 75. évfordulójára kiadta a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár. Bp. 1957, Franklin ny. 44 l. 8 t.

A szép munkát a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Budapest Gyűjteménye régebbi, színvonalas *Tanulmányok*-sorozatának 27. (Új sorozat 4.) számaként jelentette meg ARANY János halálának 75. évfordulójára. A kötet kettős célkitűzésének jegyében fogant: tudományos szinten szolgálja közművelődésünket. Három főfejezetre tagolódik. Az első: *Arany János Budapesten* a HATVANY Lajos szerkesztésében, ugyancsak 1957-ben megjelent, nagyon népszerű *Beszélő házak* c. munkának *Arany János lakásai* fejezetét juttatja eszünkbe. HATVANY természetesen tárgyához hűen ARANYnak csupán a Három Pipa-utcában, az Akadémián és a margitszigeti Nagyszállóban volt lakásait varázsolja élénk, NYILAS Márta ezzel szemben a költőt első pesti látogatásától, 1843-tól kezdve egészen haláláig kíséri nyomon Pesten. A „kis nótárius” pesti útjai, felutazásai és a Kisfaludy Társaság igazgatójaként a fővárosban megtelepedett ARANY, majd az Akadémia főtítkárának élete, mindannyi egy-egy — hol kisebb, hol nagyobb — állomása a nagy ember életének, melyeket sok hűséggel: az ARANY-irodalom adataival, ARANY írsaival színesít, elevenít meg a szerző.

Az adatok feltárásában kronologikusan halad, az időpontok megjelölése azonban helyenként tág pl. 12. lapon: „Az Arany-család felköltözött Pestre. Tompa Mihálynak 1860. szeptember 29-én így számol be az Üllői út és a mai Erkel utca sarkán levő házban kibérelt első fővárosi lakásáról...” Arany viszont csak 1860. október 2. óta lett pesti lakos. „Költözésünk október 2, vagy 3-án történik, hogy az akadémiai nagygyűléskor már helyben lehessenek”. (ARANY TOMPÁHOZ. 1860. [szept. 29.] Mihálynap. — *Bpi Szle* 1892. 135—136 l.) — A 16. lapon: „A pesti könyvkereskedőkkel Arany hamar kötött barátságot. A pesti orvosokkal csak jóval később. Viszont nincs orvos itt Pesten, kihez ismeretség folytán bizalommal járulhatnék, azok a híresek oly nagy urak, hogy talán nem is gondolnak velem, más kevesebb igényű, de szintén ügyes, tanult orvossal pedig nincs ismeretségem” — írja régi orvosának, dr. Károlyi Gyulának 1861. okt. 17-én Nagykőrösre.” E levél keltétől a „jóval később” mindössze egy esztendő jelent, mert 1862-ben dr. BALASSA pesti orvos gyógykezelésre a szliácsi fürdőt ajánlja ARANYNAK: „Engem Balassa (úgy hallom Eötvös kértére) magától fölkeresvén, kihallgatta nyavalyámat, s egy hónapi fürdőt rendelt, Szliácson”. (ARANY TOMPÁHOZ. Pest. júl. 28. 1862.)

Még ebben a fejezetben a Nagykőrösön lakó és onnan Pestre fel-fel utazó ARANY-ról szólva a szerző a 10. lapon egy kis kitérőt csinál: ismerteti a költő egy-két művének kiadási lehetőségeit. Az olvasó ezt nem érzi talán ide illőnek, különösen a GYULAI Pál-féle „számlát”, amely a *Tölgyek alatt*, *A pesti lígelen* és a *Hidavatás* c. versekre vonatkozik. Jól érvényesült volna a második, a *Fővárosi táj- és életképek* c. fejezetben. A fejezet végén, az öreg ARANYRÓL azt olvassuk a 19. lapon: „emberkerülővé vált”; ez a betegkedése által visszavonultabb életet élni kényszerülő ARANY Jánost nem jellemzi. Emberkerülő, életúnt a költő még nagykőrösi éveit alatt sem volt, holott — ahogyan akkori levelei elárulják — erősen megrendült idegállapotban volt.

Az említett második fejezet a fővárosi tájakat, típusokat tükröző költeményeket öleli fel egy-egy magyarázó mondat kíséretében, mintegy aláírva azokat a jól sikerült képeket, amelyeket ARANY költeményeibe ötvözött.

A harmadik fejezet *Budapest története Arany János írásainak tükrében*. A hún- és az ANJOU-kor, a HUNYADIak kora, a reformkor, a szabadságharc vonatkozásait emelte ki a szerző ARANY epikus és lírikus költeményeiből, a középiskolások számára szerkesztett irodalomtörténetéből, hogy bemutassa: a nemzet történelmének lapjai a legtisztább aranyal a költői művekben ragyognak.

NYILAS Márta tanulmányát jól alátámasztják a jegyzetek — amelyek helyenként hosszabbak, több adattal gazdagabbak lehettek volna, — és a sok hozzáértéssel válogatott, nagyon szép képek. A válogatás SCHEIBER Máriát, a Budapest Gyűjtemény tudományos munkatársát dicséri. Szívesen vettünk volna e válogatásról, a jegyzetek után, egy, az aláírásoknál bőségesebben magyarázó képjegyzéket lelőhelymegnevezésekkel. A jegyzetek kiegészítőjeként tekinthetjük a munkát záró névmutatót.

A kiadvány nemes külsejével — borítólapját SÁRDY Károly tervezte — is hozzájárult ARANY-ünnepségeink díszéhez.

D. SZEMZŐ PIROSKA

Abraham I. Katsch: Catalogue of Hebrew Manuscripts preserved in the USSR. I. New York, 1957. [6], 62 l., 11 kép.

KATSH A. I. professzor, a New York University könyvtára judaica és hebraica gyűjteményének kurátora, 1956 augusztusában — Christian O. ARNDT professzor társaságában — a Szovjetunióban járt, hogy képet nyerjen az ott található héber kéziratokról, katalógusokról, és hogy mikrofilmet szerezzen róluk.

KATSH szerint 15–20 000 héber kézitról lehet szó. Megtekintette a moszkvai Lenin Könyvtár David GÜNZBURG-gyűjteményét, a leningrádi Tud. Akadémia Keleti Intézetének FRIEDLÄNDER-gyűjteményét és a leningrádi könyvtár FIRKOWITZ- és ANTONIN-gyűjteményeit.

A tájékozódást a helyszínen segédeszközök könnyítik meg. A GÜNZBURG-gyűjteménynek van egy kétkötetes katalógusa, 6000 kézirateímmel. A M. Tud. Akadémia KAUFMANN-gyűjteményének is van erről egy régi jegyzéke, de ez csak 829 darabról ad számot (M. WEISZ: *Katalog der hebräischen Handschriften und Bücher in der Bibliothek des Prof. Dr. David Kaufmann S. A.* Frankfurt a/M. 1906., 177. l., No. 566.). A FRIEDLÄNDER-gyűjteménynek négykötetes katalógusa van kéziratban, amelyet Jona GÜNZBURG állított össze, és M. N. ZISLIN készít sajtó alá.

A FIRKOWITZ-gyűjtemény (tekintélyes anyag található benne a kairói genizából is) két részből áll; a második a nagyobb és értékesebb. KATSH szerint 159 tekerceset, 1000 héber és 2000 arab kéziratot tartalmaz, s ezen felül 1500 bibliai kéziratot vagy töredéket. Az a kitétel, hogy „the Leningrad library bought a part of the Firkowitsch collection in 1876 and the rest after his death”, nem pontos, hiszen FIRKOWITZ 1875-ben halt meg. Itt van a JÓZSEF kazár királynak tulajdonított válaszlévlé is.

Az ANTONIN-gyűjtemény 1200 töredékből áll. Ezt ANTONIN jeruzsálemi orosz archimandrita vásárolta Kairóban.

A jelen katalógus 165 mikrofilmet ír le. A szerző gyors folytatását igéri. A bibliai kéziratokra — nyilván a Holttenger-parti tekercesek felvetette szövegproblémák miatt — nagy súly esik (3–7. l.), úgyszintén SABBATÁJ CEVIRE (41–44. l.), akinek alakját G. SCHOLEM új könyve állította most az érdeklődés előterébe (שבתי צב I–II. Tel Aviv, 1957.). Megjegyezzem, hogy az Orsz. Rabbiképző Intézet 56. számú kódexe is tartalmaz idevonatkozó, érdekes anyagot.

A katalógusból kiemelném az újholdakra írt pijjutokat (24. l., No. 71.), amelyek PINCHÁSZ קידוש ירדנים-jával tartanak rokonságot (A. MARMORSTEIN, *Hazofeh*. V. 1921. 225–255. l.; VI. 1922. 46–59. l.), továbbá egy régi könyvlistát (53. l., No. 163.), amelyről érdemes lenne közelebbit megtudnunk.

Minden válogatás a szerző egyéni érdeklődésének vetülete, tehát nem eshetik kritika alá. A bemutatott anyag azonban mindenképp figyelemre tarthat számot, és kíváncsisággal tölt el a folytatás iránt.

SCHEIBER SÁNDOR

T A R T A L O M

<i>Kőhalmi Béla</i> : Megemlékezés Szabó Ervinről halálának 40. évfordulója alkalmából	213
<i>Sallai István</i> : A könyvállomány helyzete közmívelődési könyvtárainkban — Die Buchbestände der ungarischen allgemeinbildenden Bibliotheken	224
<i>Szilágyi János</i> : A szakszervezeti könyvtárak Magyarországon a két világháború közötti időben — Die Gewerkschaftsbibliotheken Ungarns in der Zwischenkriegszeit	246

KISEBB KÖZLEMÉNYEK

<i>Pálvölgyi Endre</i> : Volt-e Szenczi Molnár Albert bibliafordításának frankfurti kiadása?	260
<i>Vértesy Miklós</i> : Jezsuita tiltakozó írás 1707-ből	262
<i>Dörnyei Sándor</i> : A pozsonyi Magyar Hírmondó történetéhez	263
<i>Jakab Géza</i> — <i>Németh László</i> : Országos „Nemzeti könyvtár-építő mozgalom” a reformkor elején Zalában	267
<i>Berkovits Ilona</i> : Zichy Mihály Igoré-nek illusztrációi	271

FIGYELŐ

<i>J. Hajdu Helga-Sebestyén Géza</i> : Tanulmányút a Német Demokratikus Köztársaságban	280
<i>Kecskés László</i> : A Kínai Népköztársaság Állami Könyvtára Pekingben	283
<i>Tordayné Páter Erzsébet</i> : Tíz éves a mezőgazdasági dokumentáció	285
<i>Walleshausen Gyula</i> : Szakkönyvtárosi továbbképző tanfolyam tervezete	287
<i>Páldy Róbert</i> : A tudományos munka kialakítása a veszprémi Megyei Könyvtárban	289
<i>sma</i> : A nemzeti könyvtárak konferenciája	292

SZEMLE

Bibliothek — Bibliothekar — Bibliothekswissenschaft (Ism. <i>Szentmihályi János</i>)	293
Józef Korpała: Abriss der Geschichte der Bibliographie in Polen (Ism. <i>Bélley Pál</i>)	295
Gilbert Varet: Manuel de bibliographie philosophique (Ism. <i>Mátrai László</i>)	296
A Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárának Évkönyve, 1956. (Ism. <i>Léces Károly</i>)	298
A történeti statisztika forrásai (Ism. <i>Tóth András</i>)	300
Nagy László: A Veszprém megyei hírlapok és folyóiratok bibliográfiája (Ism. <i>Dezsényi Béla</i>)	301
Nyilas Márta: Arany János Budapestje (Ism. <i>D. Szemző Pirooska</i>)	303
Abraham I. Katsh: Catalogue of Hebrew Manuscripts preserved in the USSR (Ism. <i>Scheiber Sándor</i>)	304

Ára: 20,— Ft

Előfizetés egy évre 60,— Ft

TABLE DES MATIÈRES

<i>B. Kőhalmi</i> : En mémoire de Ervin Szabó, à l'occasion du 40 ^e anniversaire de sa mort	213
<i>I. Sallai</i> : Les fonds de nos bibliothèques publiques (Avec résumé en allemand)..	224
<i>J. Szilágyi</i> : Les bibliothèques des syndicats en Hongrie entre les deux guerres mondiales (Avec résumé en allemand)	246

CONTRIBUTIONS HISTORIQUES

<i>E. Pálvölgyi</i> : La traduction de la Bible par Albert Szenczi Molnár, eut-elle une édition à Francfort?	260
<i>M. Vértessy</i> : Feuille de protestation jésuite, datée de 1707	262
<i>S. Dörnyei</i> : Quelques détails de l'histoire de „Magyar Hirmondó”, premier journal en langue hongroise	263
<i>G. Jakab—L. Németh</i> : Mouvement au comitat de Zala en faveur d'une „Bibliothèque Nationale” (1826—1848)	267
<i>I. Berkovits</i> : Les illustrations de la Chanson d'Igor faites par Mihály Zichy ...	271

CHRONIQUE BIBLIOTHÉCONOMIQUE

<i>H. J. Hajdu—G. Sebestyén</i> : Voyage d'études à la République Démocratique Allemande	280
<i>L. Kecskés</i> : La Bibliothèque Nationale de Pékin	283
<i>E. Torday</i> : Les dix ans de la documentation agricole en Hongrie.....	285
<i>Gy. Wallshausen</i> : Projet d'un cours de formation professionnelle des bibliothécaires spécialisés	287
<i>R. Páldy</i> : Le travail scientifique à la Bibliothèque du comitat de Veszprém ...	289
<i>sma</i> : La conférence des bibliothèques nationales	292

COMPTES-RENDUS CRITIQUES

Bibliothek — Bibliothekar — Bibliothekswissenschaft (<i>J. Szentmihályi</i>)	293
Józef Korpała: Abriss der Geschichte der Bibliographie in Polen (<i>P. Bélyey</i>)...	295
Gilbert Varet: Manuel de bibliographie philosophique (<i>L. Mátrai</i>)	296
A Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárának Évkönyve 1956. (<i>K. Léces</i>)	298
A történeti statisztika forrásai (<i>A. Tóth</i>)	300
Nagy László: A Veszprém megyei hírlapok és folyóiratok bibliográfiája (<i>B. Dezsényi</i>)	301
Nyilas Márta: Arany János Budapestje (<i>P. D. Szemző</i>)	303
Abraham I. Katsh: Catalogue of Hebrew Manuscripts preserved in the USSR (<i>S. Scheiber</i>)	304